

Сұр аки – 2009

Вулакан шухашё: эсир килёшетёр-и?

«Тухаё пуласса шанатпър»

(Вёсё. Пусл. 1-мёш стр.)

Хушаләхән вара сұрхи ёс планёсем пёчёкех мар. Акә сёр ёсчөнёсен кёске хушәра 650 гектар снчө сұрхи культу-рәсенө акса-лартса хәвармалла. Кун-па пёрлөх кёрхи культу-рәсенө тата нумай сұл үсөкөн кураксенө минералла удобренипө апатлантарасси, вәл ана-сем снчө нүрөк тытса хәварасси те кун йёркинчө тарать. Ку ёсөн пёр пайнө пурнаспанә та ёнтө. Паян хирте 7 агре-гат ёслөсө. Кашниөх хәй ёсөнчө хас-тар. Николай Евдокимов ДТ-75 трактор-па йывәр дискла сүрепө хирсемпө тухна хыссән Т-150 тракторпа ёслөкөн Альберт Максимов йывәр культиватор-па ёсө күлөнөт. Вёсем хыссән МТЗ-82 тракторсемпө ёслөкөн Юрий Николаев, Юрий Ильин, Александр Александров механизаторсем хёл кашна хирсенө акма юрәхлә хәтёрлөсө ситерөсө. Ака-ра вара иккёмөш сур акинө хушәнакан Евгений Гавриловпа (сән үкерчөкре) Николай Ильин механизаторсем хас-тар.

– Тепёр эрнерен ака ёсөсөнө вёслө-сө пьма шантаратпър. 20 гектар сёр

улми лартмалли тата 50 гектара яхән судан куракө акмалли юлать кәна, – терө Евгений Гаврилов хир тарәх тусан вёстерсө килөкөн ГАЗ-52 еннөллө тин-керсө. – Михаил Степанов пирө вәрләх-сәр, удобренисёр лартмасть сав.

Сапла каласнә хушәрах акаёсем автомашинә снчө тыра вәрләхнө сө-ялкәсенө тултарма тытәнчөс. Ака вал-ли хәтёрлөнө хирте вәрләх лайәх вә-рәнса юлнпирө ыра тухаё шантарниө хирөслөмө сук.

Паян кашни хушаләхрәх сұлталәк тә-рантаракан сұрхи кунпа туллин усә ку-рса юлма тарәшәсө. Пёрремөш стра-ницәри иккёмөш сән үкерчөкре кура-кан «Сөятель» хушаләх акаёсемө те тарәшулла ёсчөнөсөнчөн айккинчө тәма-сө. Пёрлөхи тарәшуләхпа вёсем кёске вәхәтра 350 гектар суртрисөм акса хәварас, 75 гектар сёр улми тата 5 гектар купләста лартса хәварас шутлә. Сәкна валли майсөм пур.

Емөтлөнни ситсө пытарчө сөс. Анатолий БЕЛОВ.

Автор сән үкерчөкөсөм.

Ял тарәхёсенчө

Тасаләхшән тарәшәсө

Ял тарәхёсенө пьрса кёрсөн унтә йәсенчө урам-сем еплө тирпөйлө пулнинчө-нөх тата социалла культу-рәсөнчө объекчөсөнчө лару-тарәва пёррө пәхнинөх вәл е ку тарә-хрә культу-рә ыйтәвө снчө еплө пәхни пьрки калама пу-лять. Кунта манән пёр ыра төслөх снчө чарәнса тарас килөт.

Турай ял тарәхёснчө Суво-ров ячөпө хисөплөнөкөн ял хушаләх производствө кооперативө вырнәснә Анатка-синчи Культу-рә суртнө пьр-са кёрсөн хөллө те, сұлла та пусләмәш утәмсөнчөх тир-пөйлөх хушаланинө асәрхә-тән. «Еплө тирпөйлө пур-нәсө кунта!» – кашнинчөх вёлтлөтсө илет пұсра шу-хәш. Анчәх сәк тирпөйлөх

хысөнчө камсем тәнинө кан-тәр кунөнчө кунта кёрсө ту-хакан пөлмө те пултарай-масть. Ял снчинсөмпө, кан-турта ёслөкөнсемпө калас-рәм та сәк тирпөйлөх хысөн-чө вәтам сұлсөнчө Людмила Александровнапа Петр Львович Петровсем тәнинө пөлтөм. 2002 сұлтанпа вёсем кунти тирпөйлөхшөн явалла пулса тарәсө. Есө вырнәснәранпа ёсчөн мә-шәр усал ят илтсө курман. Тәтәшәх халәх пьрса сүре-көнө вырән тирпөйлөх пултәр-төсө тарәшәснө вёсөн ыра йәлара ёнтө. Иккөшө те шаннә ёсө вырәнчөнчө яланәх тирпөйлөх те таса пултәр төсө вәй хурасө. Людмилапа Петр иккөшө те хөллө-сұлла та ирхи 5 сөхөтрөх ёсө вырә-

нөнчө: хөллө юр хырасө, сұлла урай сәвасө. Вёсем тарәшәшнөх Культу-рә сурчөн сүрөчисөм те пүрнө хуланәш тусанпа витөнсө лармасө, сил вылятмасө.

– Эпир пёрремөш хушән тата Культу-рә сурчө уменчи территорияшөн отвөтлә пулса тарәтпәр. Отвөтләхә ёслө пүрнө сәларма тарәшатпәр. – тет паян Людмила Алексан-дровна ёс хәтёрөсөнө пус-тарса хунә май.

Ялти хөрарәмән вара кил-те те ёсө сук мар: вьльәхө те, чәххи-чөппи те, пахчари ёсө-хөллө те, алә устарса ларт-масө. Ёсчөн мәшәр вара ни-хәш ёсчө те хәй өкпөлө-ямәсть.

Вёсем паян тирпөйлөсө таракан Анаткасинчи Культу-

ра сурчө пьрки каласан, әна 1972 сұлта вәл вәхәтра Су-воров яч. хис. хушаләх ер-түси пулнә Василий Павло-вич Павлов тарәшәшнө сөк-лөнө. Вәл паян райончи чи пьсәк Культу-рә сурчөсөн-чөн пөри: 330 снчө вырнәсма-ләх зал. Сәк пьсәк Культу-рә суртнө тунипө пёрлөх В. Павлов тарәшәшнө сәк сүр-төсөмпө производствөху-ралтисөнө сөкөнчө: икө ферма, гараж, шул-сад, йөтөмсөм т. ыт. те. Вёсөн өмөрнө тәсәси-си вара түррөмөшөн вёсөнө пәхса таракансөн явалләхө-нөнчө килөт. Апла пулсан Людмила Александровнапа Петр Львович Петровсем те тәван өн аталанәвөшөн пь-сәк ёсө тәвасө. Төвах вёсө-нө тусөмлөхшөн!

А. ПЕТРОВ.

Сәмах – специалиста

Вьльәхсөнө сарана кәларас умен

Су уйәхө вәй илсөх пьрать. Сёршыв юртан тасални пёрремөш кун мар ёнтө. Мал өмөтпө пурәнәкән ял снчини сурхи ака-сүха ёсөсөнчө вәй хурать. Умра мөн акни-ларт-нинө таса-сыва пәхса үстерө-си, ут снчө хәтёрлөнөснчө тата вьльәх апачө ытлә-ситлө хәт-ёрлөснчө. Ку вәхәтра хирсөм трактор-машинә шавөнчөн пу-шанаймасө те. Тавраләх хөрү ёсө шавөнчө пулнинө пәхмасә-рәх кәсәл сивөсөм иртсө кай-сах пөтменнипө уләх-саран өшөл кавирпө витөнчө юлаш-ки кунсөмчөнөх васкамәрө-ха. Апла пулин те сёр типни-нө кура вьльәх-чөрлөхө уләх-сарана кәлармалли вәхәт сывәхрәх та сывәхрәх. Су кун-нөсөм сывәхрәнә май вьль-әхсөнө уләх-саранта сүрөт-мөсөр вёсөн продуктивләхнө үстерөснчө, пәрусөм илөснчө тата сывләхөсөнө сирөплөтө-снчө иккөленүллө. Сапла вара Раçсөй Федерациян Презид-дөнчө паләртнә «АПКна ата-лантарасси» наци проекчө те сәк тапхәрта вьльәхсөнө ерчө-төснчө тата вёсөнчөнчө продукци илөснчө үстерөснчө пьрки сиччө вьстерсө шушәшлаттар-ать. Ыранхи кунпа пурәнәкән шәпах сәк кунсөнчө үсөмсөн никөсөнө хывать.

Өнөсөнө уләх-сарана кәла-расса пёрлөшүллө хушаләх-сөнчө вьльәх пәхакансемпө пёрлөх ял снчинсөм те чәтәм-сәррән көтөсө. Вёсем сәк вә-хәт хәйсөн килти хушма хуса-ләх өкномикшөн пөлтерөшлө пулнинө, вьльәх-сөн сывләхөшөн усәллине, пёрлөшүллө хушаләхсөн төрөкнө вәйлатма меллине

әнланасө. Кунсәр пуснө вь-льәхсөнө сарана тухсан вите-сарайсөнө кантарма, вёсөнчө юсав ёсөсөн ирттермө пулать. Анчәх ял снчинсө сәк тап-хәра хәтёрлөнчө май картара утә-уләм мөн чухлө юлнинө шу-та илни те ытлашши мар. Сәкә вьльәхсөнө симөс курак снчө кәларса апатлантарәва уләштарнә вәхәтра уйрәмах кирлө, мөншөн төсөн нумай хушаләхсөнчө майракалла шултра вьльәхсөнө сәва на-чарлансарах тухасө. Сәк вә-хәтчөн уләх тухакан кашни вьльәхпәх диагностика төпчөвө, профилактика при-вивкисөм, төрлө хуртсөнө эмөл парса пөтерөс ёсөм тата өрөкөн чирсөмпө көрөш-мөлли плансөмпө килөшүллөн вөтеринарипө санитария мө-роприятийөсөм ирттермөллө. Ёнөсөмпө биохимиллө төпчөвө ирттерни те сәк тапхәшән вырәнлә. Әна валли вьльәх көтөвөн 10 процөнчөнчө төпчөвө валли юн, шәк, сөт ил-мөллө. Клиника тата лабора-тори төпчөвөсөмпө никөслөн-сө көтүсөнө йөркөмөллө. Вьльәхсөнө условнәй майпа висчө ушкәна пайланасө: сыв-висөм, организмра вөсчөсөм-сөн ылмашәвө арканисөм, чирлисөм. Пёрремөш ушкән-чирлисөм оптималла ситерөсө тата уләхрә сүрөтөсө. Иккө-мөшсөм төлөшпө сәк вәхәтрах ушкән терапияйө ирттерөсө пулсан, вөсчөмөш ушкәнрисө-нө организмра аталаннә пато-логи процесөсөнө кура уйрәм-мән сыватасө.

Асра тытмалла, өнөсөнө уләх-сарана кәларас умен агрономсемпө зоотехниксөн сәв

вырәнсөнө пәхса тухса актпа хак памалла, пёрлө пулса сарансөнө темисө ана снчө пайламалла. Унна черөтпө усә курсан сөт памалли өнө-сөм валли тәтәшәх сөмсө ку-рәк пулать. Уләх-сарана унта төрлө әпәр-тапәр тулса ла-расран тәтәшәх пәхса тәмал-ла, вәхәтра тасатмалла. Унта наркәмәшлә йәпәласөмпө ми-нералла удобрени миххисөм пуласран питө сыхланмалла. Вьльәхсөнө уләх тухмалли сұлсөнө, вёсем снчө көпөрсө-нө кая юлмасәр юсамалла, уләхсөнчө шурләхлә вырән-сөнө палла тумалла, өнөсөнө шәвармалли вырәнсөнө тир-пөйлөмөллө тата унти шыва өнөсөм тухиччөн лаборатори-мөллө тәрөслөттермөллө, вьль-әхсөнө кәнтәрләхи кану вырән-нөсөмпө сұллахи лагерөсөнө йөркөмөллө.

Уләх-сарана тухас умен вь-льәхсөнө төлөшпө ветеринар-семпө зоотехниксөн төрөслөв-нө ирттермөллө, вәйләрах тар-рантармалли вьльәхсөнө уй-рән ушкәнсөнө пёрлөшөтө-мөллө. Сұлленчи практика сәкна сирөплөтсө парать: өнө-сөнө хөллөхө рационтан (прө-теинпа чухән та клетчаткәпа пуян) сұллахи сөтөклө апат-снчө кусарнә тапхәрта вёсөн-вар-хырәмө час-часах пәсә-лять. Сәвна пула сәвәм, сөтри сү хисөпө чакать. Сапла ан пултәр төсөн өнөсөнө ир-кәс ситөклө утә-уләм памалла, макро-микрөэлементсемпө, тәварпа тивөстөрсөх тәмалла.

Өнөсөнө уләх-сарана хәнәх-тарасси васкамәсәр пурнәспамалли ёс. Малтанхи икө кунөнчө өнөсөнө уләхрә 2-

3 сөхөтрөн ытла сүрөтмөллө мар. Тепёр эрнерен сәк вәхә-та 10-12 сөхөтө ситөрсөн те юрамалла. Сәк тапхәрта пәру-тынашкәсөм, пәруламалли өнөсөм, хөл қаса ытларах на-чарланнә тата чирлөсө ирт-төрлө вьльәхсөнө төлөшпө тимлөрөх пулмалла. Сәва тухнә май вьльәхсөнө симөс апата майөпөн хәнәхтарса пьни продуктивләхә тивөслө шайра упраса хәварма пулө-шәт. Сәкәнпа пёрлөх өнөсө-нө инсө сүрөтөсснчөнчө те асәрханмалла. Ёнө 1 кило-метр утсан 1 литр сөт сүхәт-нинө шута илсө көтөвө ферма сывәхөнчө сүрөтөснчө төп вы-рәнәтә пулмалла. Сәкна валли хушаләхсөнчө фермәсөм сывәхөнчөх көтүсөн сүрөмөллө сарансөм туса парасси пьрки шутламалла.

Сынсөнө сывләхөпө сәвәр-латтараслөхнө сыхласа хәва-рас төсөн өнөсөнө те сүт сан-талака сывәх тытмалла. Сәкә вёсөнө вөтерө тытнинчөн уй-рәлсарах тарать. Сәва тухрә-мәр төсө сынсөнөсөнө инсө сула хәваләма кирлө мар, вёсем валли фермәсөм сывәхөнчө сұлхәнрах лаптәксөм те қасөсө.

Маларах каланинө шута ил-сөн, өнөсөнө уләх-сарана кә-ларнә май көтүсөм хәтёрлө-снчө малти вырәнә тухса тарать. Кусару тапхәрөнчө көтүсөн өнөсөнө пёрремөш пулашу пама пөлмөллө. Сәкна валли вёсөнө медицина апөчкөпө, траокарпа, ытти хәтөрөсөм тивөстөрөмөллө тата вёсемпө усә курма вөрөнтмөллө. Хәй ёснө лайәх пөлекөн көтүс зоо-вөтспциалистсөмшөн пьсәк

төкө. Каласа хәвармалла, көтүрө 120-140 өнө пулмалла. Вёсөнө 3-4 көтүс пәхмалла. Сарана кәларнә өнөсөм күпөнсө қася хәрушләх пурри-нө пөлсө көтүсөнө сөт кисло-типө, тимпанолпа тивөстөрө-мөллө, кирлө вәхәтра вёсем-пө еплө усә курмаллине вөрөнтмөллө.

Көтүсө көтүсөпө те, анчәх вь-льәхсөнө уләх-сарана кә-ларнә тапхәрти пөлтерөшлө профилактика мөроприятийө-сөнчөнчө пөри вәл – вьльәхсө-нө сөпөр язвинчөн, эмкартан, ытти инфекциллө чирсөнчөнчө вәхәтра вакциналәснчө. При-вивкәсөнө майракалла шултра вьльәхсөнө, сурәхсөмпө қача-қасөнө, лашасөнө сур сұл ху-шәпа сұлталәкнө икө хут ту-малла: малтан суркунчө вьль-әхсөнө сарана кәлариччөн, кайран – вьльәхсөнө витөнө хуннә чух. Эмкартан вьльәх-сөнө уләхә илсө тухиччөн 2 эрнө маларах профилактика тумалла (сәк вәхәтра активлә иммунитет сирөплөнөт). Улә-ха тухакан өнөсөнө чөрнисөнө, шөвөр майрақасөнө вөсөсөнө қасмалла.

Вьльәхсөнө уләх-саранта сүрөтөс тапхәр вәл – йүнөрөх хәй хәкпәхпа ытларах продук-ци илмөлли, кунпа пёрлөх вите-сарайсөнө ситөс хөлө хәт-ёрлөмөлли вәхәт. Сәкна шута илсө вьльәхсөнө көтөвө е сұл-лахи лагерөсөнө кәларсан, пёрремөш куранәх вите-сар-айсөнө ситөс хөлө хәтёрлө-мө пусламалла. Ашә су кунө-сөм хәвәрт иртөс. Көр өннө-лө вара ёсөм хушәнсах пьрөс.

А. ФЕДОРОВА, районти вьльәх чирөсөмпө көрөшөкөн станцин ветеринари тухтәрө.

Төмисө сұл қаялла Муркаш пасарнө тасатакан пёр хөра-рәм хәйөн тивөсөнө чүннө пар-са пурнәсплатчө. Пасар терри-торинө сәтма снчө пек тасатө-сә ларатчө. Муркаш пасарө пек таса вырән сүкчө. Теприн-килөнчө те ун пек таса пулай-масть. Сәв тери төлөнөттөмөр сәв хөрарәм тирпөйлөхөпө ёсчөнлөхөнчөн. Пёррөхнчө Н. Никитин пасар террикторий-өнчө таса мар төсө сьрса қә-ларчө. Мөн тери күрөнмөллө пулса тухрө ун чухнө. Вәл хөрарәм хәлө пасарта ёслө-мөст. Сапла сивө сәмахпа сивө-төсө марчө.

Нивушлө Муркашра чәннипө сұл-сәп проблеми сук? Пур! Муркашра хәш-пөр сөртө вун-шар сұл сұл-сәп купаланса вьртать. Больница хөррипө Шаптак өннөллө утар-ха. «Пу-төнө» ача сәчө патнө ситөр-ха. Больница сүртөнчөн 30 метр-та туалет патөнчө Гималай тәвөсөм сұллөш сәвалка сарәл-са вьртать. «Пугенерөн» инсө мар сөрөк вуншар сұл вьртать. Тротуар хөррипө пьсөнлө ху-пах икө метр сурә сұллөш аш-кәрсә үсөт. Нивушлө сәвән пек вырәнсөнө Муркаш пусләхөн төрөслөсө тәмалла мар? Ни-вушлө ёсчөсөрисөнө общө-ствәлла ёсөнө вәвәстармалла мар? Центрти урамсөнө сөс мар, ытти сөртө те тасатса тә-малла.

Тата сьнсөм килти сұл-сәпа Муркашри сұл-сәп өшөкөсөнө пәрахнчө снчөн. Сур Муркаш халәхөн графика сұл-сәп тур-ттаракан автомашинә көтсө лармалла пьрки. Автомашинә-ран «сывәрсә юлсан» килтө төмисө кун шәршланса лара-қан қашисөнө аста чикмөллө? Ана сәк пурнәсрә хәсан кәлар-са пәрахаснчө снчөнчө шушә-ламәсәрә хәльхи вәхәтра проблемәсөм нумай. Сәвәнпа графика сұл-сәп пустарса сүрөкөн автомашинә вырәнчө ятарлә сұл-сәп өшөкөсөнө қә-ялла санитария требөвәнисө-нө пәхәнса вырнәстарса лар-малла. Ситөт сьнсөнө сәкән пек сұлталәкөпө муритлөмө.

О. ТАРАСОВ.

Муркаш ялө.

Официально

Чувашская Республика
Глава Александровского
сельского поселения
Моргаушского района
ПОСТАНОВЛЕНИЕ
27 апреля 2009г. № 1

О проведении
публичных слушаний
по проекту решения
Собрания депутатов
Александровского
сельского поселения
«Об исполнении бюджета
Александровского
сельского поселения
Моргаушского района за
2009 год»

В соответствии со ст.28 За-кона Российской Федерации от 06.10.2003г. №131-ФЗ «Об общих принципах организа-ции местного самоуправле-ния в Российской Федера-ции», ст. 14 Устава Алексан-дровского сельского поселе-ния Моргаушского района ПОСТАНОВЛЯЮ:

1. Провести публичные слу-шания по проекту решения Собрания депутатов Алек-сандровского сельского по-селения «Об исполнении бюджета Александровского сельского поселения Моргаушского района за 2008 год» 14 мая 2009 года в 14 часов 00 минут в здании Васькин-ского сельского Дома культу-ры, по адресу: Чувашская Республика, Моргаушский район, деревня Васькино, улица Ленина, дом 1в.

2. Настоящее решение под-лежит официальному опубли-кованию.

Глава Александровско-го сельского поселения Моргаушского района В.И. ЕГОРОВ.